

# Szórványemlékek 2.



## II. Hazai szórványemlékek

Villa Mortos iuxta fluvium Saar, in qua est ecclesia in honore Omnium Sanctorum, cui ab oriente ultra ipsum fluvium vicinantur Mortunfolua ecclesie de Iuan, a meridie ville Anya, ab aquillone ville Bikach et ab oriente terre, montes et silve, fere ad unum miliare. Villa Fedeh, in qua ecclesia Sancti Michaelis cum silvis Aklas et aliis appendiciis suis. Tercia pars ville Tolnauar cujm tributo et portu in Danubio. In partibus Bodrog villa Beseneu inter Danubium, Woyas et Tulgusfoca, Hagmas et quandam vallem. Villa in Aureo Loco, quam vulgo Aranyan vocant et V piscine, scilicet Budrig, Eurin, Weymyr, Plas, Strisin. (...) Preter ista villa Dob prope Danubium, cui vicinatur villa Tas. Villa Segusd cum piscina Segusdtou, cui vicinatur villa Holm. Villa Peterreue iuxta Tyza cum portu. Villa Anyas cum appendiciis suis. Villa Mortua similiter iuxta Tyza, quam vulgo Morotua nominant, cum lacu Mortua. (1067 k./1267)

## II. Hazai szórványemlékek

Villa **Mortos** iuxta fluvium **Saar**, in qua est ecclesia in honore Omnium Sanctorum, cui ab oriente ultra ipsum fluvium vicinantur **Mortunfolua** ecclesie de **Iuan**, a meridie ville **Anya**, ab aquillone ville **Bikach** et ab oriente terre, montes et silve, fere ad unum miliare. Villa **Fedeh**, in qua ecclesia Sancti Michaelis cum silvis **Aklas** et aliis appendiciis suis. Tercia pars ville **Tolnauar** cujm tributo et portu in **Danubio**. In partibus **Bodrog** villa **Beseneu** inter **Danubium**, **Woyas** et **Tulgusfoca**, **Hagmas** et quandam vallem. Villa in Aureo Loco, quam vulgo **Aranyan** vocant et V piscine, scilicet **Budrig**, **Eurin**, **Weymyr**, **Plas**, **Strisin**. (...) Preter ista villa **Dob** prope **Danubium**, cui vicinatur villa **Tas**. Villa **Segusd** cum piscina **Segusdtou**, cui vicinatur villa **Holm**. Villa **Peterreue** iuxta **Tyza** cum portu. Villa **Anyas** cum appendiciis suis. Villa **Mortua** similiter iuxta **Tyza**, quam vulgo **Morotua** nominant, cum lacu **Mortua**. (1067 k./1267)

## II. Hazai szórványemlékek

### *Tihanyi apátság alapítólevele*

I. Endre, 1055

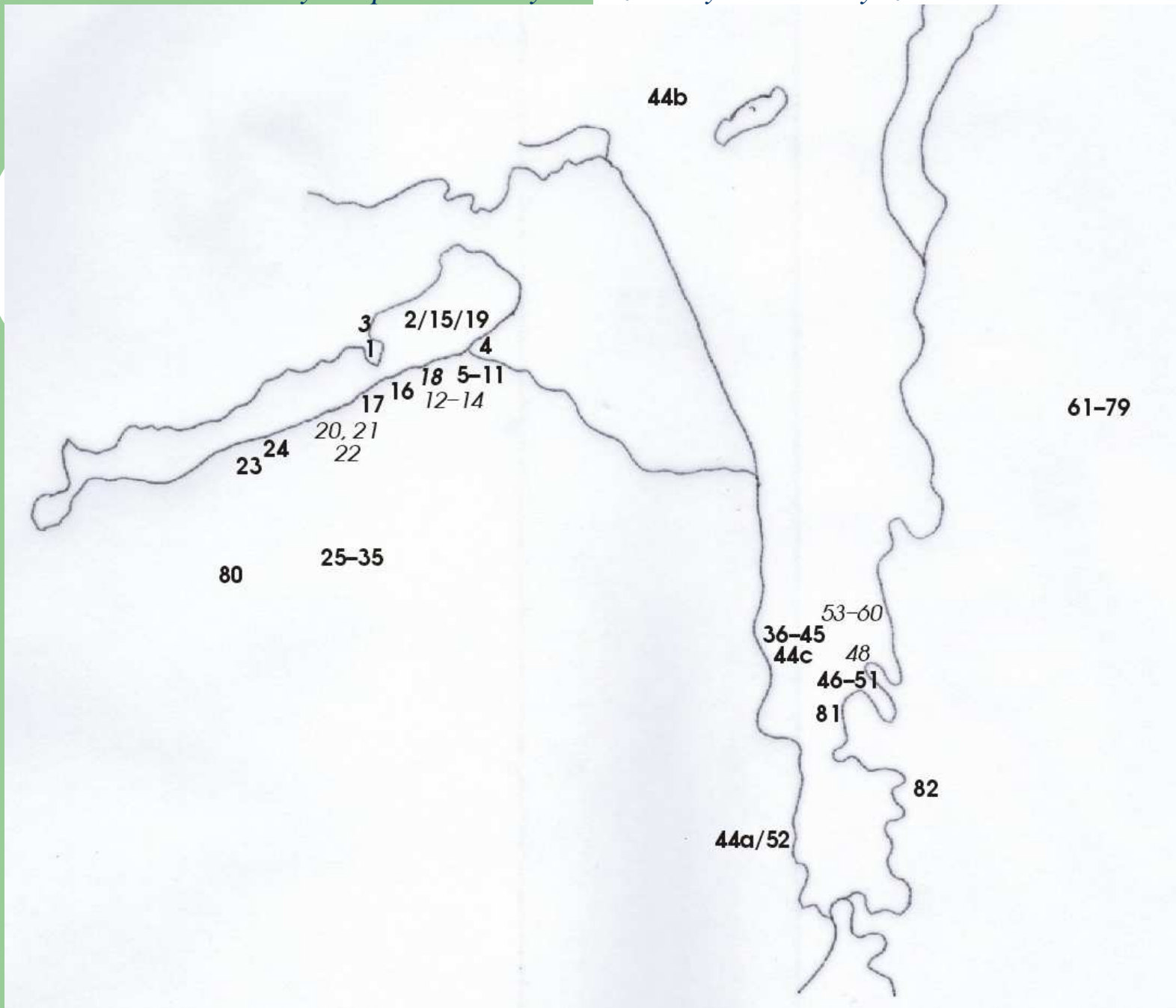
első hiteles, első eredeti oklevél

82 magyar szórvány

## A Tihanyi alapítólevél helynévi szórványai (forrás: DHA)

01. in loco, qui vulgo dicitur *Tichon*
02. super *Balatin*
03. locus, qui vocatur *Petra*
04. rivulus namque, qui dicitur *Fuk*
05. locus est alius, qui dicitur *Huluoodi*
06. ab eodem *Huluoodi*
07. ad lacum *Turku*
08. ad *Zakadat*
09. ad angulum *aruk*
10. ad *Seg*
11. ad *Ursa*
12. inter *Zilu kut*
13. {inter} *Kues kut*
14. locus, *Kert hel* nomine
15. ab eodem lacu *Bolatin*
16. locus ... cuius est vocabulum *Koku zarma*
17. in *Keuris tue*
18. inter *Seku ueieze*
19. in eodem *Bolatin*
20. inter *Putu ueieze*
21. {inter} *Knez*
22. locus est, cognominatus *Lupa*
23. villa, que uocatur *Gamas*
24. viis, quarum una vocatur *Ziget zadu*
25. locus, qui *Gisnav* dicitur
26. iuxta *Fizeg*
27. *munorau kereku*
28. *Uluues megaia*
29. *monarau bukur[r]jea*
30. ad *Fizeg azaa*
31. ultra *Fyzeq*
32. ad *brokina rea*
33. ad *kurtuel fa*
34. ad *hurhu*
35. ad *monarau kerekv*
36. locus *Mortis* dictus
37. a *Sar feu*
38. *eri itu rea*
39. *Ohut cutarea*
40. ad *holmodi rea*
41. *Gnir ueege holmodia rea*
42. *Mortis uuasara kuta rea*
43. *Nogu azah feherea*
44. ad *Castelic et Feheruuaru*  
*rea meneh hodu utu rea*
45. *Petre zenaia hel rea*
46. uilla, que vocatur *Fotudi*
47. *Aruk tue*
48. ad *Kangrez*
49. ad *Lean syher*
50. ad *Aruk fee*
51. ad *Luazu holma*
52. ad *Kasztelic*
53. ad portum *Ecli*
54. ad *Fidemsi*
55. ad *Aruk tue*
56. ad caput *Petre*
57. ad *Bagat mezee*
58. [ad] *Asauuagi*
59. piscina(s) *Opoudi*
60. piscina(s) *Lopdi*
61. ad *U[gr]in baluana*
62. ad *aiu*
63. ad *Eleuui humuk*
64. ad *harmu ferteu*
65. ad *Ruuoq licu*
66. ad *harmu hig*
67. ad *Iohtucou*
68. ad *Babu humca*
69. ad *Oluphelr[e]a*
70. ad *Cuesti*
71. per medium aque, que vocatur *Culun*
72. ad *fekete kumuc*
73. ad *fuegnes humuc*
74. ad *cues humuc*
75. ad *Gunusara*
76. ad *Zakadat*
77. ad *Serne holma*
78. ad *aruk*
79. ad *baluuan*
80. de *Sumig*
81. in *Thelena*
82. lacum *Segisti*

*A Tihanyi alapítólevél helynévi szórványainak elhelyezkedése*



## II. Hazai szórványemlékek

### nyelvtörténeti feladatok

 TA. *tichon*

1. betűhív forma megállapítása

*tichon*

2. olvasat

[tixony]

3. hely azonosítása: lokalizáció

## II. Hazai szórványemlékek

### nyelvtörténeti feladatok

 TA. *tichon*

#### 4. helynév eredetének meghatározása

– személynévből alakult

vö. 1211: *Tichon* szn.

< szl. *tichъ* 'csendes' + *oň* személynévképző

'csendes, halk szavú ember'



## II. Hazai szórványemlékek

### nyelvtörténeti feladatok

 TA. *tichon*

#### 5. hangváltozási folyamatok bemutatása

- $\chi > h$ : képzés helyének eltolódása
- $o > a$  nyíltabbá válás

#### 6. kiktől való a névadás?

- személynév: szláv
- helynévadás: magyar

## **II. Hazai szórványemlékek**

**Vetítés a TA.-ról és a TÖ.-ről**

**Elérhetősége:**

**<http://mnytud.arts.unideb.hu/kiallitas/intro.html>**

## II. Hazai szórványemlékek

### A hazai szórványemlékek típusai

#### 1. oklevelek

Veszprémvölgyi apácák adománylevele 1002 e./1109

Dömösi prépostság adománylevele 1138/1329

Székesfehérvári keresztesek javainak megerősítő oklevele 1193

Tihanyi apátság birtokösszeírása 1211

## II. Hazai szórványemlékek

### A hazai szórványemlékek típusai

#### 2. nem oklevelek (lajstromok)

Várad Regestrum 1208–1235/1550

#### 3. geszták, krónikák

– különbség közöttük

Anonymus: Gesta Hungarorum (1217 k.)

Kézai Simon: Gesta Hungarorum (1282–1285)

## II. Hazai szórványemlékek

### Nyelvtörténeti hasznosítási lehetőségeik

- helyesírás- és hangtörténet
- morfológia
- szótörténet és etimológia
- személy- és helynévtörténet

### Oklevelek száma

III. Béla (12. sz. közepe) előtt: 40

Árpád-kor: 10 ezer > 1301–1337: 10 ezer